

ศึกษาคติความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมบุญแจกข้าวของชุมชนบ้านไผ่
อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด

A Study of Belief Appearing in Bun Chaek Khao Tradition of
Ban Phai Community, Chiang Kwan District, Roi Et Province

พระยยุทธศิลป์ สุวรรณโณ

Phra Yutthasil Suvanno

สังเวียน สาผาง

Sangwien Sapang

พระนัฐวุฒิ สิริจันโท

Phra Natthawut Siricando

วิทยาลัยสงฆ์ร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

mahachulalongkornrajavidyalaya university Roi Et Buddhist college

E-mail: yutthasil2565@gmail.com

(Received: December 4, 2022/ Revised: December 31, 2022/ Accepted: December 31, 2022)

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ (1) ศึกษาสภาพปัจจุบันในการทำบุญแจกข้าวของชุมชนบ้านไผ่ ตำบลหมูม่น อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด (2) ศึกษาคติความเชื่อในพิธีกรรมของการทำบุญแจกข้าวของชุมชนบ้านไผ่ ตำบลหมูม่น อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด (3) เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงคติความเชื่อในพิธีกรรมของการทำบุญแจกข้าวที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตชุมชนบ้านไผ่ ตำบลหมูม่น อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และการสัมภาษณ์ภาคสนาม ผลจากการวิจัยพบว่า การทำบุญแจกข้าวของชาวบ้านไผ่ ตั้งแต่อดีตชาวบ้านไผ่ก็ประกอบพิธีทำบุญแจกข้าว เช่นเดียวกับชาวอีสานทั่วไปโดยจะทำอยู่ 3 วัน คือ วันเค้า วันโสม และวันถวาย ปัจจุบันการประกอบพิธีเหลือ 1 วัน เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย และประหยัดเวลา

ความเชื่อของการทำบุญแจกข้าว หรือทำบุญหาคนตาย เป็นประเพณีความเชื่อของคนในชุมชนบ้านไผ่ และชุมชนในอีสานที่ต้องการแสดงออกถึงความเคารพภักดีแม่และผู้ที่เกี่ยวข้องไปแล้ว เพื่อให้ดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับสงบสุขและได้รับส่วนบุญที่ลูกหลานทำบุญอุทิศไปให้ ถือว่าเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญู กตเวทิตา ต่อบรรพบุรุษของตน ซึ่งต้องทำบุญให้ทานผ่านสื่อ คือพระสงฆ์ ที่จะเป็นสื่อกลางส่งบุญไปให้แก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว เมื่อวิเคราะห์แล้ว ความเชื่อของชาวชุมชนบ้านไผ่ ก็มีความเชื่อเช่นเดียวกับชาวอีสานทั่วไป คือเมื่อตนเองได้ทำบุญแจกข้าวแล้ว ตนเองก็ได้ ให้ทาน รักษาศีล และเจริญจิตภาวนาด้วย การทำบุญที่จะให้ได้ผลบุญมากหรือผู้ที่ล่วงลับจะได้รับผลบุญนั้น มีหลักเกณฑ์อยู่ 3 ประการ คือ ผู้ให้ต้องเป็นผู้มีศีล ผู้รับก็เป็นผู้มีศีล ผู้ที่ล่วงลับไปอนุโมทนา ญาติผู้ล่วงลับก็จะได้รับผลบุญตามที่ลูกหลานทำบุญแจกข้าวอุทิศให้

คำสำคัญ: คติความเชื่อ; พิธีกรรม; บุญแจกข้าว

Abstract

The study consisted of the following objectives: 1) to investigate the present conditions of Bun Chaek Khao tradition of Ban Phai Community, Chiang Kwan District, Roi Et Province; 2) to explore the belief in Bun Chaek Khao tradition in Ban Phai Community, Chiang Kwan District, Roi Et Province; and 3) to analyze the change in the belief of Bun Chaek Khao tradition toward the way of life of Ban Phai Community, Chiang Kwan District, Roi Et Province. The study applied a qualitative research method by studying documents from documents and conducting a field study for interviews.

From the study, it is found that the Bun Chaek Khao tradition of the Ban Phai Community is similar to that of the general Isaan people, where the tradition lasts three days: 'Wan Khao', 'Wan Home', and 'Wan Tha Wai.' Presently, the villages have shortened the tradition to only one day in order to save money and time.

The belief in the Bun Chaek Khao tradition or merit-making for the departed is held by Ban Phai Community and Isaan communities who desire to express their respect and love for their parents and the departed in order for their spirits to be peaceful and get the merits. It is also an expression of gratitude to the ancestors, with the merit being made through monks as a means to send the merits to the departed. The belief of Ban Phai Community is similar to that of the general Isaan people that performing the Bun Chaek Khao ritual allows them to give, observe the precepts, and cultivate their minds. The type of merit-making that produces a lot of merit is comprised of three criteria: those who make must observe the precepts; those who receive must observe the precepts; and when the departed receive the merits, they will give blessings to those who are still living for the merits they make through Bun Chaek Khao tradition.

Keywords: Belief Appearing; Tradition; Bun Chaek Khao

1. บทนำ

การเปลี่ยนแปลงของประเพณีบุญแจกข้าวของชุมชนบ้านไผ่ เริ่มเกิดขึ้นมากในปัจจุบัน เพราะชาวบ้านได้เกิดคติความเชื่อที่เปลี่ยนไปจากอดีต ซึ่งอดีตเมื่อก่อนมีคติความเชื่อถือว่าเป็นวัฒนธรรมที่มีการถ่ายทอดตามแบบประเพณีปรัมปรา ลูกหลานก็ปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมา ซึ่งก็เป็นความเชื่อทางพุทธศาสนาผสมผสานกับศาสนาพราหมณ์ จึงกลายเป็นความเชื่อเฉพาะท้องถิ่นในภาคอีสาน ซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็จะมีการทำบุญแจกข้าวที่มีปลีกย่อยที่แตกต่างกันไป ส่วนเรื่องหลักใหญ่ ๆ ก็จะมีคล้าย ๆ กันไป คือต้องมีเครื่องไทยทานถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ แล้วอุทิศไปให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งถือว่าเป็นคติความเชื่ออีกประเภทหนึ่งที่ศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์ เป็นเรื่องราวที่กว้างขวาง เป็นการถ่ายทอดโดยการบอกเล่า การสังเกต การเลียนแบบ หรือนำไปทดลองปฏิบัติซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นแบบมุขปาฐะ วัฒนธรรมเหล่านี้มีอยู่ทั้งในเมืองและนอกเมือง (เสาวลักษณ์ อนันตศานต์, 2543: 8)

พระพุทธศาสนามีความเชื่อในหลักคำสอนเรื่องของกรรมและผลของกรรม คือ ทำดีย่อมได้ดี ทำชั่วย่อมได้ชั่ว และเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดโดยหลักคำสอนเหล่านี้เป็นคติชนวิทยาที่มีความสัมพันธ์กันและเกี่ยวข้องกับการทำบุญของชาวพุทธเป็นอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการทำบุญโดยทั่วไปหรือจะเป็นการทำบุญแจกข้าวที่ส่งไปให้กับญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งเมื่อครั้งสมัยพุทธกาลก็มีการทำบุญในลักษณะการทำบุญแจกข้าวหรือการทำบุญอุทิศหาคนตาย ตัวอย่างเช่นเรื่อง พระเจ้าพิมพิสารที่ทำบุญแจกข้าวไปให้แก่เปรตที่เคยเป็นญาติซึ่งมาขอส่วนบุญกับพระองค์ ซึ่งได้มาเข้าฝันหลังจากที่พระเจ้าพิมพิสารได้ถวายวัดเวฬุวัน แต่พระพุทธเจ้าถือว่าเป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธศาสนา และได้กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลให้ญาติซึ่งเกิดเป็นเปรต ของพระองค์ในอดีตจึงทำให้เปรตเหล่านั้นหลุดพ้นจากความทุกข์ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2554: 93-96) ซึ่งถือว่าเป็นแบบอย่างการทำบุญอุทิศให้แก่ผู้ล่วงลับไปหรือการทำบุญแจกข้าว

บุญแจกข้าวเป็นความเชื่อทางคติความเชื่ออย่างหนึ่ง ในประเพณีการทำบุญที่มีความสำคัญต่อความเชื่อของชาวอีสานหรือชาวพุทธเป็นอย่างมาก เพราะมีความเกี่ยวข้องกับชีวิตหลังความตายที่ลูกหลานหรือผู้ที่มีชีวิตอยู่มีความผูกพันกับญาติ ๆ โดยเฉพาะบิดามารดา เพราะมีความเป็นห่วงเป็นใยไม่ยอมยกให้คนที่ตนรักและเคารพมีความทุกข์หรือตกกระทบลำบาก วิธีที่จะช่วยให้ได้รับความสุขสบายในทางพุทธศาสนาคือการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ เพื่อส่งดวงวิญญาณให้ไปเกิดในสุคติภูมิ ดังนั้น หลังจากทำบรรพบุรุษหรือญาติ ๆ ของตนเสียชีวิตไปแล้ว เมื่อเจ้าภาพมีความพร้อมที่จะทำอุทิศส่วนกุศลหรือการทำบุญแจกข้าวไปให้ ก็จะปรึกษากันกำหนดระยะเวลาในการทำบุญอุทิศ หลังจากนั้นจะไปหาพระสงฆ์ที่ตนเคารพเพื่อให้ท่านได้หาฤกษ์ยามที่ดีที่เป็นมงคลให้ หลังจากนั้นก็นิมนต์ท่านเพื่อมาเจริญพระพุทธมนต์ และนิมนต์พระนักเทศน์เพื่อมาเทศน์ในงาน เรื่องอื่น ๆ ที่ต้องจัดเตรียม ได้แก่ การแจ้งข่าวการทำบุญแก่ญาติพี่น้องใกล้เคียงและที่อยู่ต่างถิ่น เพื่อให้ทราบและมาร่วมงาน หากใครไม่ได้รับแจ้งข่าว ก็จะมีใจน้อยใจว่าเจ้าภาพไม่เห็นความสำคัญกับตนเอง ซึ่งจะไม่เป็นผลดีต่อความสัมพันธ์ฉันพี่น้องหรือญาติ ๆ หลังจากนั้นก็เตรียมสถานที่ จัดเตรียมวัตถุธาน และของใช้ที่จำเป็นที่จะถวายพระเมื่อถึงวันเวลาทำบุญก็นิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ฟังเทศน์ ถวายทานแก่พระสงฆ์ อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษ ทำบุญตักบาตร และบรรจุฐิไว้ภายในวัด เป็นเสร็จพิธีการทำบุญแจกข้าวหรือการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษ

ความเชื่อเรื่องบุญแจกข้าวหรือบุญอุทิศส่วนกุศล เป็นคติความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวชุมชนบ้านไผ่ในด้านต่าง ๆ คือ เป็นการได้ปฏิบัติตามคำสอนพระพุทธศาสนา เช่น การให้ทาน การแสดงออกซึ่งความกตัญญูตักเตือนแก่บรรพบุรุษ การปฏิบัติหน้าที่ของลูกหลานต่อบรรพบุรุษ เป็นต้น เป็นการได้แสดงออกซึ่ง

ความสมัครสมานสามัคคีของญาติพี่น้องและคนในชุมชน เพราะชาวบ้านมาช่วยเจ้าภาพจัดงานอย่างขยันขันแข็ง ไม่มีการว่าจ้างแต่อย่างใด มีการนำสิ่งของมาช่วยงานเจ้าภาพด้วย การทำบุญได้ชื่อว่าอนุรักษประเพณีอันดีงามที่บรรพบุรุษได้นำพาทำไว้บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยอีสาน ก่อให้เกิดคุณค่า คือความดีงามแห่งจิตใจ และยังได้ชื่อว่าเป็นการได้ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอันเป็นสถาบันที่มีความสำคัญของชาวพุทธ ซึ่งพระสงฆ์เป็นผู้สั่งสอนชาวบ้านให้ตั้งอยู่ในคุณงามความดี ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันด้วยความสงบและผาสุก

ชุมชนบ้านไผ่มีความเชื่อเรื่องการทำบุญแจกข้าวและปฏิบัติตามประเพณีนิยมเหมือนกับหมู่บ้านอื่น ๆ ทั้งในจังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศไทย ผู้วิจัยตั้งสมมติฐานว่า ความเชื่อและการสืบทอดประเพณีบุญแจกข้าวมีส่วนสำคัญในการทำให้ชุมชนมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น มีความกตัญญูกตเวที ทำให้อยู่ร่วมกันได้ด้วยความสงบสุข ซึ่งใช้วิธีถ่ายทอดจากคนรุ่นเก่าสู่คนรุ่นใหม่ดังนั้นเพื่อให้ทราบถึงวิธีการทำบุญแจกข้าวของชุมชนบ้านไผ่ และปัจจัยอื่น ๆ ที่สัมพันธ์และส่งผลกระทบต่อความเชื่อเรื่องการทำบุญแจกข้าว รวมทั้งอิทธิพลของการทำบุญแจกข้าวที่มีต่อวิถีชีวิตของชาวชุมชนบ้านไผ่ เมื่อก่อนการทำบุญแจกข้าวในชุมชนบ้านไผ่ จะมีพิธีกรรมมากมายและต้องครบกำหนดว่า 100 วันหลังจากฉาปนกิจให้กับญาติผู้ล่วงลับแล้วถึงจะทำบุญแจกข้าว แต่ปัจจุบันนี้พอฉาปนกิจเสร็จตอนบ่าย พอถึงตอนเย็นก็กระทำการพิธีบุญแจกข้าวเลย ซึ่งจะกระชับเวลาหรือย่นเวลาเข้ามาเพื่อการสะดวกต่อยุคสมัยใหม่ และการเก็บกระดูกเพื่อบรรจุใส่ธาตุเมื่อสมัยก่อนต้องเผาแล้ว 3 วันถึงจะมีการเก็บกระดูก แต่ปัจจุบันนี้พอเผาแล้ว ตอนเย็นก็เก็บกระดูกเลยและทำบุญแจกข้าวเลย ซึ่งชุมชนบ้านไผ่นั้นมีการทำบุญแจกข้าวที่น่าสนใจ ผู้วิจัยจึงได้เลือกศึกษาประเพณีบุญแจกข้าวของชุมชนบ้านไผ่ ตำบลหมู่มัน อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด แล้วนำเสนอสู่สังคมต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ศึกษาสภาพปัจจุบันในการทำบุญแจกข้าวของชุมชนบ้านไผ่ ตำบลหมู่มัน อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด.
2. ศึกษาคติความเชื่อในพิธีกรรมของการทำบุญแจกข้าวของชุมชนบ้านไผ่ ตำบลหมู่มัน อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด
3. เพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงคติความเชื่อในพิธีกรรมของการทำบุญแจกข้าวที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตชุมชนบ้านไผ่ ตำบลหมู่มัน อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาจากคติความเชื่อในประเพณีบุญแจกข้าวของชุมชนบ้านไผ่ อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด จากคัมภีร์และเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Work Study) โดยการสังเกตและการสัมภาษณ์เชิงลึก

3.2 พื้นที่การวิจัย

พื้นที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ศึกษาแบบเจาะจง (Purposive Selection) คือ ชุมชนบ้านไผ่ ตำบลหมู่มัน อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดขอบเขตการวิจัยด้านพื้นที่ โดยใช้หลักเกณฑ์คัดเลือกพื้นที่ศึกษาดังต่อไปนี้

- 1) เป็นพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงพิธีกรรมของประเพณีการทำบุญแจกข้าว
- 2) เป็นพื้นที่ที่การทำบุญแจกข้าวถึงผู้ที่ล่วงลับส่งผลกระทบต่อชุมชน

3.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ บุคคลที่ผู้วิจัยต้องการศึกษาโดยตรง เลือกแบบเจาะจงเป็นผู้ที่สามารถให้ข้อมูลสำคัญ องค์กรชุมชนบ้านไผ่ ตำบลหมูม่น อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 29 รูป/คน

1) พระสงฆ์	จำนวน 9 รูป
2) เจ้าภาพผู้ทำบุญแจกข้าว	จำนวน 5 คน
3) ญาติของผู้ทำบุญแจกข้าว	จำนวน 5 คน
4) นักวิชาการ	จำนวน 3 คน
5) ประชาชนชาวบ้าน	จำนวน 2 คน
6) ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป	จำนวน 5 คน

รวมจำนวนทั้งสิ้น 29 รูป/คน

3.4 เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ประกอบด้วย

- 1) แบบสัมภาษณ์ (Interview) สำหรับสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย จำแนกเป็น 3 ส่วน ได้แก่
ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์
ส่วนที่ 2 ความเข้าใจเกี่ยวกับคติความเชื่อในการทำบุญแจกข้าวของชุมชนบ้านไผ่ ตำบลหมูม่น อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด
ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะทั่วไป เพื่อแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับชุมชนบ้านไผ่ ตำบลหมูม่น อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด

- 2) แบบบันทึกการสังเกต แบบบันทึกการสังเกตการณ์พิธีการทำบุญแจกข้าว ในส่วนของเครื่องมือเสริมในการวิจัย ผู้วิจัยใช้เทคนิคการถ่ายภาพประกอบการเก็บข้อมูลภาคสนาม

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเก็บข้อมูลภาคสนามแล้วผู้วิจัยนำประเด็นที่พบจากการศึกษาข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์ และการบันทึกสังเกตมาวิเคราะห์ตามหลักการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

- 1) การจัดทำข้อมูล ดำเนินการตรวจสอบข้อมูลซ้ำเพื่อหาความเที่ยงตรงและความน่าเชื่อถือของข้อมูล ตามความเป็นจริง หลังจากนั้นจึงจำแนกและจัดกลุ่มข้อมูลตามรายประเด็นที่กำหนดไว้

- 2) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) วิเคราะห์ข้อมูลเอกสาร ข้อมูลภาคสนามที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และการบันทึกสังเกต ตามหลักอุปนัยวิธี จำแนกประเด็นตามองค์ความรู้ที่ค้นพบ โดยมุ่งวิเคราะห์ให้ได้ชุดความรู้เกี่ยวกับคติความเชื่อในการทำบุญแจกข้าวของชุมชนบ้านไผ่และค่านิยมที่ปรากฏในพิธีกรรมการทำบุญแจกข้าวของชุมชนบ้านไผ่ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตชุมชน บ้านไผ่ ตำบลหมูม่น อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นประเด็นหลักในการวิจัยครั้งนี้

4. ผลการวิจัย

ในงานวิจัยนี้ได้ทำการศึกษาโดยการลงพื้นที่ การวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารต่าง ๆ ได้ผลการวิจัยดังนี้

4.1 สภาพปัจจุบันในการทำบุญแจกข้าวของชุมชนบ้านไผ่ ตำบลหมูม่น อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด

ลักษณะทั่วไปของชุมชนบ้านไผ่ ตำบลหมูม่น อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด ท้องที่อำเภอเชียงขวัญ เดิมเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอธวัชบุรี ห่างจากตัวเมืองประมาณ 6 ก.ม. ทางราชการได้แบ่งพื้นที่การปกครองออกมาตั้งเป็น กิ่งอำเภอเชียงขวัญ ตามประกาศกระทรวงมหาดไทยเมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ. 2537 โดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 30 เมษายน ปีเดียวกัน และต่อมาในวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2550 ได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะกิ่งอำเภอเชียงขวัญขึ้นเป็น อำเภอเชียงขวัญ โดยให้มีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 8 กันยายน ปีเดียวกัน อาณาบริเวณของชุมชนบ้านไผ่ ตำบลหมูม่น อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด

ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ทางด้านศาสนา เมื่อสมัยก่อนการประกอบพิธีกรรมและประเพณีในด้านศาสนา จะใช้ระยะเวลายาวนานพอสมควร เพราะทำตามจารีตประเพณีที่ทำสืบทอดต่อ ๆ กันมา เช่นการทำบุญแจกข้าวให้กับญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยจะประกอบพิธีกรรมโดยส่วนตัว คือ การทำบุญแจกข้าวให้กับผู้ล่วงลับในช่วงระยะเวลา 7 วันบ้าง 100 วันบ้าง หรือการทำบุญแจกข้าวให้กับผู้ล่วงลับพร้อมเพียงกันทั้งหมดบ้าน ซึ่งก็แล้วแต่ประเพณีของแต่ละท้องถิ่นที่ทำสืบทอดต่อ ๆ กันมา ปัจจุบันนี้จะไม่นิยมการทำบุญแจกข้าวในช่วงระยะเวลา 7 วัน หรือ 100 วันแล้ว ส่วนใหญ่จะนิยมทำบุญแจกข้าวภายหลังการฌาปนกิจศพเสร็จและเก็บกระดูกตอนเช้าของวันใหม่ คือ จะทำการฌาปนกิจในช่วงบ่ายและเก็บกระดูกของช่วงเช้าในวันถัดไป ช่วงเก็บกระดูกนี้ ชุมชนบ้านไผ่และชุมชนใกล้เคียงจะทำบุญแจกข้าว โดยจะทำพิธีกรรม คือ นิมนต์พระ 4 รูป เพื่อชักผ้าบังสุกุลตาย โดยทำกองกระดูกให้นอนหันหัวไปทางทิศตะวันตก แล้วพระสงฆ์ 4 รูปจะสวดบังสุกุลตาย แล้วทำกองกระดูกใหม่ให้หันหัวมาทางทิศตะวันออก แล้วพระสงฆ์ 4 รูปจะสวดบังสุกุลเป็น มีความหมายตามความเชื่อทำให้ผู้ล่วงลับไปบังเกิดภพภูมิที่ดี เมื่อประกอบพิธีบังสุกุลเป็นและบังสุกุลตามแล้ว ก็จะเป็นพิธีกรรมของการทำบุญแจกข้าวให้กับผู้ล่วงลับ บางท่านก็จะทำอยู่ที่วัดเลย บางท่านก็จะเก็บกระดูกบางส่วนมาประกอบพิธีกรรมที่บ้าน พิธีกรรมการทำบุญแจกข้าวโดยหลักทั่วไปของชุมชนบ้านไผ่ เมื่อสมัยก่อนชาวบ้านไม่เร่งรีบในการทำงานและการประกอบอาชีพก็จะทำบุญแจกข้าวตามประเพณีโบราณที่เคยทำมา คือ

ช่วงที่ 1 เรียกว่า “มือเค้างาน” เป็นการเตรียมงานก่อนวันโหมบุญ โดยส่วนใหญ่จะประมาณหนึ่งสัปดาห์ก่อนเริ่มงาน ได้แก่ การจัดเตรียมสถานที่ ทำความสะอาดบริเวณ แจกของเชิญแขก นิมนต์พระมาเทศน์ในงาน จัดเตรียมสิ่งของที่ใช้ในงาน จัดเตรียมของถวายพระ ข้าวปลาอาหารและเครื่องดื่มไว้ต้อนรับและเลี้ยงแขกที่มาในงาน เตรียมทำข้าวต้มมัด ขนมปาด และขนมจีนเอาไว้แจกญาติพี่น้องและผู้ที่มีร่วมงาน

ช่วงที่ 2 เรียกว่า “มือโหม” เป็นวันงานที่ญาติพี่น้อง เพื่อนบ้านและแขกที่ได้รับเชิญหรือผู้มีจิตกุศลต้องการโหมบุญด้วยกัน หรือมีจิตศรัทธาในการร่วมทำบุญกับเจ้าภาพด้วย ซึ่งอาจจะเป็นเงิน ข้าวสาร และ/หรือข้าวของเครื่องใช้ โดยตอนเช้าเจ้าภาพช่วยกันทำอาหารเลี้ยงแขกที่มางาน ทำขนมปาด ขนมจีนไว้เลี้ยงแขกที่มาฟังเทศน์และเตรียมห่อข้าวเหนียวหนึ่ง กับข้าวและขนมให้แขกคนละชุดกลับบ้าน เมื่อทุกคนมาถึงบ้านงาน จะนำเงินข้าวสารและสิ่งของที่เตรียมมาร่วมทำบุญมอบให้กับเจ้าภาพ เจ้าภาพก็จะบันทึกไว้หรือลงบัญชีไว้และแจกข้าวต้มมัด ขนมจีน ข้าวเหนียวหนึ่งและกับข้าวที่เตรียมใส่ถุงไว้แจกให้ผู้มาร่วมโหมบุญทุกคน

ช่วงที่ 3 เรียกว่า “มือถวาย” ภายหลังจากโหมบุญกันเสร็จเรียบร้อย ก็มาถึงกิจกรรมถวายพระ โดยในตอนเช้าเจ้าภาพจะทำบุญเลี้ยงพระอาจเป็นที่บ้านงานหรือไปเลี้ยงพระที่วัดก็ได้ แล้วนำห่อปราสาทที่มีสิ่งของที่

โหมบุญกันนั้นให้พระที่นิมนต์มารับของถวายหรือเจ้าภาพบางคนอาจนำสิ่งของส่วนหนึ่งไปถวายวัดที่จะนำอัฐิของผู้ตายไปเก็บไว้ที่ธาตุของวัดนั้น โดยชาวอีสานมีความเชื่อว่า เมื่อคนเราตายไปแล้ว ในปรโลก (โลกของคนตาย) ไม่มีการทำอะไรณา ไม่มีการใช้เงินตราเพื่อซื้อของ ต้องอาศัยลูกหลาน ญาติผู้ที่อยู่เบื้องหลังทำบุญไปให้ อย่างไรก็ตามก็มีการทำบุญแจกข้าวที่คืนนั้น ครรที่จะมีการแจกข้าวทั้งตอนที่เรายังมีชีวิตอยู่ และตอนที่ตายไปแล้วด้วยเหตุผลที่ว่าเช่นนั้นเพราะ ตอนที่เรามีชีวิตอยู่โอกาสในการทำความดี ความซุ้มมีมาก ดังนั้นครรที่จะสร้างความดีให้กับตนเองให้มาก พิธีถวายโดยทั่วไปของชุมชนบ้านไผ่คือ

- 1) จัดตั้งโต๊ะหมู่บูชา โดยมีพระพุทธรูปถือเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า
- 2) วางกระตุงและรูปของผู้ล่วงลับไว้ข้างล่างโต๊ะหมู่บูชา เพื่อเป็นสื่อให้แสดงถึงว่าญาติ ๆ จะทำบุญแจกข้าวให้กับผู้ล่วงลับโดยผ่านตัวแทนของผู้ล่วงลับ คือ กระตุงและรูป
- 3) ผู้นำทางพิธีกรรมกราบนิมนต์พระสงฆ์ ส่วนจะนิมนต์พระสงฆ์ 5 รูป 7 รูป หรือ 9 รูป แล้วแต่สถานการณ์ที่จะสามารถนิมนต์พระสงฆ์ได้ เพื่อเจริญพระพุทธมนต์ก่อนถวายเครื่องไทยธรรมอุทิศบุญกุศลให้กับผู้ล่วงลับ ในพิธีกรรมการทำบุญแจกข้าวนี้ พระสงฆ์ท่านจะสวดมนต์ประเภทสวดมงคล ในประเพณีชุมชนในท้องถิ่นบ้านไผ่ เรียกว่า การตั้งบุญคุณให้กับสมาชิกในบ้านของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เพื่อเป็นกำลังใจและเป็นการสื่อถึงให้สมาชิกที่ยังมีชีวิตอยู่ให้ประสพสุขและการดำเนินชีวิตให้อยู่ดีมีสุขตลอดไป
- 4) เตรียมขันน้ำพระพุทธมนต์ในช่วงที่พระสงฆ์ท่านสวดมนต์พิธี
- 5) เตรียมฝ้ายผูกแขนให้กับญาติผู้ล่วงลับ และชาวบ้านที่มาในงานบุญแจกข้าว
- 6) เมื่อเตรียมการพิธีเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้นำในพิธีอาราธนาศีล 5 และอาราธนาพระปริต
- 7) พระสงฆ์สวดเจริญชุมนุมเทวดา หรือ สวดสักเค และตามด้วยบทสวดพระปริต
- 8) เมื่อพระสงฆ์สวดมนต์เสร็จแล้ว ผู้นำในพิธีกล่าวถวายภัตตาหารและเครื่องไทยธรรม เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับ พร้อมกับเตรียมข้าวผาน้อยสำหรับวางไว้ให้ผู้ล่วงลับมากิน เพราะชาวบ้านมีความเชื่อว่าวิญญาณของผู้ล่วงลับจะมากินข้าวที่ญาติเตรียมไว้ให้
- 9) เมื่อพระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จแล้ว ญาติ ๆ ของผู้ล่วงลับเตรียมยาคน้ำอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ล่วงลับไปแล้ว
- 10) พระสงฆ์ทำพิธีลดน้ำพระพุทธมนต์ให้กับญาติ ๆ ของผู้ล่วงลับและญาติโยมที่มาร่วมงานการทำบุญแจกข้าวของชุมชนบ้านไผ่ในปัจจุบันนี้ บางครอบครัวที่ไม่มีทุนทรัพย์ ก็เปลี่ยนแปลงไม่ทำตามขั้นตอนที่เคยทำมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ เพราะต้องลดขั้นตอนของการทำบุญแจกข้าวลงอาจจะตัดขั้นตอนของการทำบุญที่บ้านของผู้ล่วงลับ หรือเรียกว่า ตั้งบุญคุณ เจ้าภาพจะจัดพิธีทำบุญแจกข้าวแบบรวบรัดมาก คือ ทั้ง 3 ขั้นตอนนั้นจะย่อลงในวันเดียว คือจัดที่วัดเลย เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย ประหยัดเวลา เพราะชาวบ้านทุกวันนี้ต้องรีบเร่งในการประกอบอาชีพ

4.2 คติความเชื่อในพิธีกรรมของการทำบุญแจกข้าวของชุมชนบ้านไผ่ ตำบลหมูม้น อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด

ในการทำบุญแจกข้าวของชุมชนท้องถิ่นในภาคอีสานนั้น ส่วนใหญ่ก็มีความเชื่อที่คล้าย ๆ กัน คือการทำบุญแจกข้าวเป็นภาษาถิ่นทางภาคอีสาน หรือการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้กับผู้ตายที่ล่วงลับไปแล้ว คือมีความเข้าใจว่าการทำบุญแจกข้าวนี้เพื่อที่จะอุทิศบุญไปถึงผู้ที่ล่วงลับไปแล้วได้รับส่วนกุศลที่ญาติได้กระทำให้นั้น โดยผ่านสื่อคือพระสงฆ์ คือถวายอาหารคาวหวานและของไทยธรรมที่ญาติถวายแก่พระสงฆ์แล้วผู้ตายไปหรือผู้ที่ล่วงลับก็จะได้รับส่วนที่ญาติได้ถวายแก่พระสงฆ์ โดยหลักของพิธีกรรมการทำบุญแจกข้าวนี้เป็นหลัก

ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและผสมผสานพิธีกรรมกับศาสนาพราหมณ์

ความเชื่อของการทำบุญแจกข้าว หรือทำบุญหาคนตาย เป็นประเพณีความเชื่อของคนในชุมชนบ้านไผ่ และชุมชนในอีสานที่ต้องการแสดงออกถึงความเคารพภักดีบรรพบุรุษและผู้เสียชีวิตไปแล้ว เพื่อให้ดวงวิญญาณของผู้ล่วงลับสงบสุขและได้รับส่วนบุญที่ลูกหลานทำบุญหา เมื่อสมัยก่อนกิจกรรมหลักมี 3 ช่วง คือช่วงที่ 1 เรียกว่า “มือเค้างาน” ช่วงที่ 2 เรียกว่า “มือโหม” และช่วงที่ 3 เรียกว่า “มือถวายเป็น” ปัจจุบันนี้ บางครอบครัวที่ไม่มีทุนทรัพย์ ก็มีบ้างที่ลดขั้นตอนของการทำบุญแจกข้าวลงอาจจะตัดขั้นตอนของการทำบุญที่บ้านของผู้ล่วงลับ หรือเรียกว่า ตั้งบุญคุณ เจ้าภาพจะจัดพิธีทำบุญในวันเดียว คือ วันเก็บกระดูกเข้าบรรจุ เจ้าภาพก็จะทำพิธีแจกข้าวที่วัดเลย เพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย ประหยัดเวลา เพราะชาวบ้านทุกวันนี้ต้องรีบเร่งในการประกอบอาชีพ

ความเชื่อและหลักธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญแจกข้าว การทำบุญแจกข้าวเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูตเวทิตา และได้ทำบุญอุทิศให้กับบรรพบุรุษ คือบุญกิริยาวัตถุ การให้ทานหรือการสละสิ่งของเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น อภัยทาน คือ การให้อภัยแก่ผู้อื่นทั้งทางกาย วาจา และใจ พรหมวิหาร 4 การให้ความรู้ความเมตตา กรุณา อุเบกขา คนเราทุกคนย่อมมีความเมตตาปราณีต่อทุกคน สังคหวัตถุ 4 แปลว่า ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์ให้กัน การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่นการทำบุญ การสั่งสอนธรรมให้แก่ผู้อื่นเพื่อจัดความทุกข์ทวนที่พ้นจากวิญญูสงสาร

4.3 วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงคติความเชื่อในพิธีกรรมของการทำบุญแจกข้าวที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตชุมชนบ้านไผ่ ตำบลหมูม่น อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด

1) ผลกระทบด้านครอบครัว

ผลกระทบทางครอบครัวนี้ผู้วิจัยจะนำเสนอหลักธรรมและสภาพสิ่งแวดล้อมในการทำบุญแจกข้าวที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของชาวชุมชนบ้านไผ่ ระดับครอบครัวมีประเด็นที่จะศึกษา คือ ความผูกพันของคนในครอบครัว พูดถึง กายกับจิต และทิศทั้ง 6 รายละเอียดดังต่อไปนี้ ความรักความผูกพันและห่วงใยของคนในครอบครัว ซึ่งความผูกพันนี้สั่งสมมาตั้งแต่การให้กำเนิดเกิดมาประกอบด้วยธาตุ 4 ชั้น 5 เรียกว่า กายและจิตใจวิญญาณมารวมกันเป็นรูปร่างตัวตนเราเขาซึ่งมีจิตใจเป็นผู้บังคับตัวเราจิตใจอยู่ตลอดจึงมีความผูกพันของคนในครอบครัว เมื่อเราอยู่ด้วยกันกับครอบครัวด้วยจิตใจสบายกายสบายใจแล้วครอบครัวนั้นจะมีแต่ความสุขเจริญตลอดไปไม่มี ความขัดแย้งมีแต่จะนำสุขมาให้กับครอบครัว ต่อไป

2) ผลกระทบด้านสัมพันธ์ของคนในครอบครัว

ความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวโดยหน้าที่ของบิดามารดาและบุตรที่จะพึงปฏิบัติต่อกันก่อน ยังไม่มีผลกระทบมากเพราะหน้าที่เหล่านี้สร้างความผูกพันที่อบอุ่นของคนในครอบครัว ต้องมีความเข้าใจกันมีความสามัคคีซึ่งกันและกันในครอบครัวถึงจะมีความสุขความเจริญต่อไป

3) ผลกระทบความสัมพันธ์โดยความเป็นญาติ

ผลกระทบความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว ความสัมพันธ์ตั้งแต่มารดาตั้งครรภ์แล้ว เพราะใช้เวลาค่อนข้างนาน คือ 9-10 เดือน เมื่อคลอดออกมาแล้วก็ต้องเลี้ยงดูจนเติบโตและอยู่ด้วยกันมาตลอดจนกว่าลูกจะมีครอบครัวใหม่ ดังนั้นจึงไม่มีผลกระทบทางด้านไม่ดีแต่อย่างใด

4) ผลจากความกตัญญูตเวทิตา

ความกตัญญูตเวทิตา คือ การรู้อุปการะที่คนอื่นมีต่อตนแล้วทำตอบแทน คนมีความกตัญญูตเวทิตา ได้ชื่อว่าเป็นคนดี เพราะเป็นคนรู้มีน้ำใจ รู้จักตอบแทนความดีของคนอื่น ความสำคัญ ลักษณะ และผลของความกตัญญูตเวทิตามี ดังนี้ คือ ความกตัญญูคือความรู้อุปการะคุณที่มีผู้ทำไว้ก่อน เป็นคุณธรรมคู่กับความ

กตเวที คือ การตอบแทนอุปการคุณที่ผู้อื่นทำไว้ นั่น กตัญญู กตเวทิตาธรรม อันหมายถึงการรู้อุปการะที่คนอื่นทำแล้วและตอบแทน หรือการรู้จักคุณค่าแห่งการกระทำดีของคนอื่นและแสดงออกเพื่อบูชาความดีนั้น เป็นคุณธรรมค้ำจุนโลกให้อยู่รอด และเป็นคุณธรรมที่สร้างความรักความผูกพันให้มนุษย์ สัตว์ สิ่งแวดล้อม อยู่ร่วมกันอย่างกลมกลืนและสมดุลความกตัญญู เป็นคุณธรรมซึ่งเป็นมงคลข้อที่ 25 ที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสไว้การรู้บุญคุณคนหรือรู้อุปการคุณที่ผู้อื่นทำให้ตนเอง ถือเป็นหลักแห่งความยุติธรรมและความเป็นธรรมอย่างหนึ่งในสังคมมนุษย์ เพราะเป็นการสอดคล้องกับหลักคำสอนว่า การทำได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ตามที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้หากมีคนทำดีให้กับเราแล้วและเราได้รับผลประโยชน์จากการทำดีของเขา เช่น ได้ลาภ ยศ สรรเสริญและความสุขแต่เราเพียงรับรู้แต่ผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นแก่ตนไม่รับรู้คุณค่าความดีของเขา ย่อมถือว่าไม่ยุติธรรมต่อกันหากพิจารณาถึงความหมายของคำว่ากตัญญู กตเวทิตา จะเกิดความเข้าใจชัดเจนว่า ความกตัญญู กตเวทิตา หมายถึง “การรู้บุญคุณคนอื่นและสิ่งอื่นที่มีบุญคุณ ความรู้คุณค่าของความดีและการลงมือทำตอบแทนบุญคุณความดี” คนกตัญญูอย่างสมบูรณ์นั้นจะต้องประกอบด้วยคุณธรรมทั้ง 2 ประการ จะขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไม่ได้คือต้องมีทั้งกตัญญูคือการรู้บุญคุณคนอื่นและสิ่งอื่นที่มีบุญคุณหรือความรู้คุณค่าของความดี และกตเวทิตาคือการลงมือทำตอบแทนบุญคุณความดี ความกตัญญู กตเวทิตามีหลักการคือต้องกตัญญูและกตเวทิตาแบบถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ไม่ผิดศีลธรรมไม่ผิดกฎหมายของสังคมบ้านเมืองไม่ขัดกับระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของคนในสังคมต้องตั้งอยู่บนหลักการของความถูกต้องดีงามความกตัญญู กตเวทิตามีหลักการสอดคล้องดังที่กล่าวข้างต้นจัดว่าเป็นความกตัญญู กตเวทิตาที่คนในสังคมควรยกย่องสรรเสริญและปฏิบัติตามโดยแท้ แต่จากการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันมีประเด็นที่น่าพิจารณาคือผู้ที่ได้ชื่อว่าต้องเป็นกตัญญู กตเวทิตาคนมักจะมีเฉพาะแต่กตัญญู ตาธรรมยังขาดกตเวทิตาธรรม นั่นคือ มีเฉพาะแต่การรู้บุญคุณคนอื่นและสิ่งอื่นที่มีบุญคุณหรือความรู้คุณค่าของความดีไม่มีการลงมือทำตอบแทนบุญคุณความดีให้เห็นเป็นรูปธรรมกล่าวให้สั้น คือ “รู้จำแต่ไม่ทำตอบแทน”

4.4 ผลกระทบด้านชุมชนและสังคม

ชุมชนและสังคมคือการอยู่ร่วมกันของคนทั้งหลาย เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการประกอบพิธีกรรมในบุญแจกข้าว ชุมชนต่างก็ยอมรับและก็พร้อมใจกันปฏิบัติตาม อาจจะเป็นเพราะต่างคนต่างต้องเร่งรีบทำมาหากิน จึงต้องประหยัดเวลาในการจัดงาน และเศรษฐกิจภายในชุมชนก็ไม่ค่อยดีเท่าที่ควร ชาวชุมชนจึงไม่ต่อต้านการเปลี่ยนแปลงและย่อมนย่อการทำบุญแจกข้าวหาผู้ที่ล่วงลับแต่อย่างใด ซึ่งชุมชนได้อยู่ร่วมกันอย่างสันติ ไม่ทำสิ่งต่าง ๆ ตามความต้องการหรือความชอบใจของตนอันจะเป็นเหตุให้มีผลกระทบต่อผู้อื่น

4.5 ด้านการดำเนินชีวิต

1) การทำบุญในพระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง เครื่องขำระกิเลสสันดานให้ชาวบริสุทธิ์คือทำความดี มีความสุข ด้วยการทำความประพฤติชอบทางกาย ทางวาจา และทางใจ ประเภทของบุญในพระพุทธศาสนานั้นมี 10 ประเภท ได้แก่ การทำบุญในพระพุทธศาสนาที่เรานิยมเรียกกันว่า บุญกิริยาวัตถุ 10 ประการนั่นเอง ได้แก่ (1) การให้ทาน คือ การบริจาคทรัพย์สิ่งของแก่ผู้ที่เราควรให้ (2) การรักษาศีล คือ การสำรวม กาย วาจา ให้สงบเรียบร้อยไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนเองและผู้อื่น (3) การเจริญภาวนา คือ การสวดมนต์ทำสมาธิ อ่านหนังสือธรรมะ (4) อปจายนะ คือ การมีความเคารพอ่อนน้อมต่อผู้มีคุณธรรม (5) เวยยาวัจจะ คือ การชวนช่วยเหลือในกิจที่ชอบ (6) ปัตติทาน คือ การอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้อื่น (7) ปัตตานุโมทนา คือ การอนุโมทนาในบุญที่ผู้อื่นทำ (8) ธัมมัสสวนะ คือ การฟังธรรม (9) ธัมมเทศนา คือ การแสดงธรรม (10) ทิฏฐุชุกัมม คือ การปรับปรุงความเห็นของตนให้ถูกต้อง

2) การแสดงความกตัญญูตเวทีให้เกิดมงคล คือ การได้รับการยกย่องนับถือ มีความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตแล้ว ย่อมให้เกิดมงคลแก่ผู้มีคุณธรรมนี้อีกประการหนึ่ง คือ เป็นผู้มีความสุขในโลกนี้และในโลกหน้า ด้วยว่าผู้มีความกตัญญูตเวทีนั้นประพฤติตนด้วยมุ่งหมายตอบแทนคุณบุพการีชนย่อมประพฤติเป็นประโยชน์ เว้นการทุจริตทั้งปวง เมื่อมีความขยันหมั่นเพียรก็แสวงหาทรัพย์ได้ เมื่อได้ทรัพย์มาย่อมรู้จักรักษาเพื่อเลี้ยงดูตนเอง และตอบแทนบุพการีบุคคล ย่อมเลือกคบกัลยาณมิตร และรู้จักเลี้ยงชีวิตตามกำลังแห่งทรัพย์ รู้คุณค่าแห่งทรัพย์ที่หามา เช่นนี้ชื่อว่าได้รับความสุขที่เกิดจากความมั่นคงแห่งชีวิต มีความสุขใจภูมิใจในทรัพย์สินและความมีหลักฐานมั่นคงของตน มีความสุขและภูมิใจในการใช้จ่ายทรัพย์ที่ไม่ขัดสนของตน มีความสุขและความภูมิใจในการไม่เป็นหนี้ของตนและมีความสุขและภูมิใจในการมีกิจการงานที่ไม่มีโทษของตน อันนี้เป็นความสุขในส่วนปัจจุบันที่คนมีกตัญญูตเวทีพึงได้รับ ในส่วนความสุขในโลกหน้านั้นหมายเอาความเป็นผู้ไปสู่สุคติเป็นที่ตั้ง คนมีความกตัญญูตเวทีเมื่อมีความมั่นคงแห่งชีวิตดังกล่าวแล้ว ย่อมสั่งสมประโยชน์ชั้นสูงขึ้นไป กล่าวคือความตั้งมั่นในศรัทธา ความเชื่อที่ว่าทำความดีได้ดี ทำความชั่วได้ชั่ว ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศีล รักษากายวาจาเรียบร้อยมีระเบียบวินัยในการดำเนินชีวิต ความเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ คือมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกลี้ยความสุขแก่ผู้อื่น สร้างอุปการคุณแก่คนและสังคม ถึงพร้อมด้วยปัญญา คือเป็นผู้ตระหนักในเหตุผล รู้รู้ชัดตั้งในหลักโยนิโสมนสิการในการดำเนินชีวิต ระลึกข้างหลัง ระวังข้างหน้า มั่นคงในคุณธรรมเช่นนี้ย่อมมีสุคติเป็นเบื้องหน้าอันนี้เป็นความสุขในส่วนโลกหน้าที่คนมีกตัญญูตเวทีพึงได้รับเป็นมงคลหรืออานิสงส์แก่ชีวิต

5. อภิปรายผล

สิ่งที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของบุญแจกข้าวชุมชนบ้านไผ่ ตำบลหมู่น อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด ก่อนการทำบุญแจกข้าว ชาวบ้านมีความมุ่งหมายของการทำบุญและการสวดมนต์ก็เพื่ออุทิศส่วนบุญและปลดปล่อยวิญญูณจากสถานที่นั้นมีสอดคล้องการศึกษาหลักจริยธรรมประเพณีการทำบุญแจกข้าวของชาวพุทธบ้านไผ่ ตำบลหมู่น อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ดว่า มีการรักษาศีล การปฏิบัติตามหลักทศ 6 การแสดงออกถึงความกตัญญูตเวทีของลูกหลาน การถือเอาประโยชน์จากทรัพย์ด้วยการทำบุญอุทิศ ความอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้ใหญ่

ด้านครอบครัวมีความสอดคล้องกับพระใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส (2554) ซึ่งได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิเคราะห์บุพเพตพลีที่ปรากฏในคัมภีร์ไบบลานในล้านนาว่า การทำบุญแจกข้าวเป็นการแสดงออกถึงความรักความผูกพันและห่วงใยของคนในครอบครัว ซึ่งความผูกพันนี้สั่งสมมาตั้งแต่การให้กำเนิด เลี้ยงดู และอยู่ด้วยกันจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิต เมื่อผู้ตายละสังขารไปแล้วก็กลัวว่าจะตกทุกข์ได้ยาก จึงมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้แก่ญาติผู้วายชนม์ ซึ่งมีความหมายยิ่งใหญ่ เพราะแสดงถึงความผูกพันโดยความเป็นสายเลือดเดียวกัน ส่วนในด้านสังคมเป็นสร้างความสามัคคีเป็นธรรมที่จำเป็นสำหรับสังคม การทำบุญแจกข้าวจึงเป็นการช่วยส่งเสริมให้เกิดความรักความสามัคคีเป็นอย่างดี เพราะมีการช่วยเหลือกัน การแสดงความมีน้ำใจต่อกัน ดังนั้นการทำบุญแจกข้าวจึงมีความรู้สึกดีต่อกัน จึงกล่าวได้ว่าการทำบุญแจกข้าวเป็นการได้แสดงออกซึ่งความสามัคคีทั้งของญาติพี่น้อง คนเคารพนับถือกัน ชอบพอกัน ตลอดจนบ้านใกล้เรือนเคียง แต่จะไม่สอดคล้องในด้านพิธีกรรม เนื่องจากในด้านนี้จะยึดถือพิธีกรรมตามบรรพบุรุษที่เคยกระทำสืบ ๆ กันมา คือจะมีพิธีกรรม 3 ช่วงเวลาหรือ 3 วัน แต่งานวิจัยนี้ ได้ย่อเหลือเพียงวันเดียว ตามสภาพวิถีชีวิตเพื่อประหยัดเวลา และประหยัดค่าใช้จ่าย

6. ข้อเสนอแนะ

งานวิจัยนี้ศึกษาเรื่อง ศีลภาควิชาความเชื่อที่ปรากฏในพิธีกรรมบุญแจกข้าวของชุมชนบ้านไผ่ อำเภอเชียงขวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด ยังมีประเด็นที่สามารถศึกษาเพิ่มเติมได้อีก จึงได้เสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ศึกษาเปรียบเทียบประเพณีการทำบุญอุทิศของภาคอีสานกับภาคเหนือ
2. ศึกษาอิทธิพลของการทำบุญตามประเพณีที่มีต่อหลักความเชื่อของสังคมไทย

7. เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

เสาวลักษณ์ อนันตศานต์. (2543). *ทฤษฎีคติชนและวิธีการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รามคำแหง, พระครูใบฎีกาเฉลิมพล อริยวิโส (คำเชื้อ). (2554). *ศึกษาวิเคราะห์รูปเทพปติที่ปรากฏในคัมภีร์ใบลานในล้านนา: กรณีศึกษาคัมภีร์เปตตพลีฉบับวัดหลวงราชสังฆสถาน*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2543). *ธัมมปทัฏฐกถาแปล ภาค ๑*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

Mahamakut Buddhist College. (2000). *Dhammapadattakatha Translation, Part 1*. Bangkok: Mahamakut Buddhist University.

Phrakru Baidikachalermphol Ariyawasso (Kham Chua). (2011). *An Analytical Study of Puppetplee Appearing in Lanna Manuscripts: A Case Study of the Wat Luang Rajamorphaman Wat Luang Rajamorpham Edition of Pettplee Scriptures*. M.A. Dissertation, Buddhist Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

Saowaluck Anantasant. (2000). *Folklore Theory and Educational Methods*. Bangkok: Ramkhamhaeng Publishing House.